

Kraków, dnia 10 czerwca 2023 r.

Dr hab. Paweł Cichoń

Katedra Historii Administracji i Prawa Wyznaniowego

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Mateusza Menzla pt. „Korupcja w świetle orzecznictwa Sądu Wojewódzkiego w Opolu w latach 1969-1997”, napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Józefa Koredczuka, Wrocław 2023, ss. 254.

1. Podstawy prawne

- ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) w związku z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669 z późn. zm.),

- uchwała z dnia 17 kwietnia 2023 r. Rady Dyscypliny Naukowej Nauki Prawne oraz Ekonomia i Finanse Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego o powierzeniu funkcji recenzenta dr. hab. Pawłowi Cichoniowi – pismo Przewodniczącego Rady Dyscyplin Naukowych Nauki Prawne oraz Ekonomia i Finanse z dnia 17.04.2023 r., nr WPAE.SD.412.10.2023.AP.

2. Uwagi ogólne

Zgodnie z przepisem art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) rozprawa doktorska mgra Mateusza Menzla pt. Korupcja w świetle orzecznictwa Sądu Wojewódzkiego w Opolu w latach 1969-1997, napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Józefa Koredczuka, powinna stanowić oryginalne opracowanie historyczno-prawnego zagadnienia z zakresu historii prawa oraz wykazywać się ogólną wiedzą teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wobec powyższych stwierdzeń rozprawa doktorska mgra Mateusza Menzla zostanie oceniona w nawiązaniu do wyżej wymienionych kryteriów, w kontekście dyscypliny naukowej Prawo.

3. Uwagi szczegółowe

3.1. Uwagi merytoryczne

Na wstępie należy pochwalić Doktoranta za wybór tematyki badawczej, ponieważ poruszył on w dysertacji niezwykle ważną problematykę korupcji, która jest niepożądanym, ale niestety stale obecnym zjawiskiem w każdym państwie (niezależnie od stopnia rozwoju czy też ustroju). O wadze tego zagadnienia świadczy bogata literatura naukowa w tym prawnicza, wskazująca na występowanie tego zjawiska od wieków oraz na podejmowane próby jego ograniczenia lub wyeliminowania. Podstawowym sposobem walki z tym problemem jest penalizacja zachowań korupcyjnych. Problematyka ta obecna jest nie tylko w literaturze polskiej ale również angielskiej, na co wskazują opracowania przywołana przez Doktoranta w przypisach i bibliografii. Tytułowa problematyka ujęta została w dwóch wymiarach jako zjawisko korupcji oraz jako przestępstwo korupcji. Dzięki temu Doktorant przedstawił temat zarówno z perspektywy uwarunkowań społecznych, ekonomicznych, gospodarczych i politycznych korupcji, a z drugiej strony z perspektywy norm prawnych. Temat zilustrował orzecznictwem Sądu Wojewódzkiego w Opolu w sprawach dotyczących korupcji w latach 1969-1997. Takie ujęcie problemu w kontekście regionalnego orzecznictwa jest niewątpliwym sukcesem Doktoranta. Podjęte wysiłki badawcze Doktoranta należy więc uznać za uzasadnione z punktu widzenia dotychczasowego stanu badań. Ramy temporalne pracy wybrane zostały poprawnie i wyznaczają je lata 1969-1997. Pierwsza data to rok uchwalenia ustawy z 19 kwietnia 1969 r. – kodeks karny. Natomiast druga to rok uchwalenia ustawy z 6 czerwca 1997 r. – kodeks karny, która zastąpiła dotychczasowy kodeks z dniem 1 września 1998 r.

Doktorant umiejętnie zdefiniował problem badawczy oraz sformułował tezę pracy: zmiana ustroju państwa przełożyła się na liczbę orzeczeń oraz ich surowość wydanych przez SW w Opolu w latach 1969-1997. Dodatkowo postawił dwa pytania badawcze:

1. Czy zmiany wprowadzone po 1989 r. wpłynęły na zjawisko korupcji na analizowanym obszarze?
2. Co było czynnikiem decydującym wpływającym na występowanie zjawiska korupcji w omawianym okresie?

W hipotezie do powyższego problemu, założył, że liczba orzeczeń w sprawach o korupcję spadła, po 1989 r. co wiązało się z przejściem z gospodarki sterowanej centralnie na wolnorynkową, w której pozycja państwa, a w efekcie możliwość władztwa po stronie urzędników państwowych spadła. Doktorat przyjął założenie, że głównym motywem

przestępczości finansowej, w tym korupcji w okresie PRL, był chroniczny niedobór towarów i usług. Dodatkowo procedura wydawania nowych licencji prywatnym i spółdzielczym przedsiębiorstwom produkcyjnym sprzyjała nielegalnym praktykom. W tym czasie judykatura starała się zapobiegać przestępstwom finansowym, koncentrując się na orzekaniu surowych wymiarów kar.

Doktorant w dysertacji użył odpowiednich metod badawczych służących osiągnięciu zamierzonego celu. Przy analizie aktów prawnych, doktryny prawa karnego oraz też judykatury posłużył się metodą dogmatyczno-prawną z elementami metody historyczno-prawnej. W zakresie analizy akt sądowych zastosował metodę ilościową i historyczno-prawną. Akta sądowe pozyskał z Sądu Okręgowego w Opolu (dawnego Sądu Wojewódzkiego).

Dokonany przez Doktoranta wybór tematu badawczego należy więc uznać za sformułowany prawidłowo zarówno pod względem określenia przedmiotu badawczego jak i celów podjętych wysiłków badawczych.

Dysertacja składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów merytorycznych i zakończenia. W pracy zastosowano konstrukcję chronologiczno-rzeczową. Układ pracy jest poprawny i logiczny. W osobnych rozdziałach i podrozdziałach Doktorant wyeksponował zasadnicze problemy badawcze. Sekwencje zagadnień oraz podział treści są zasadniczo poprawne, a także wzajemnie się uzupełniają. Praca stanowi więc zamkniętą i spójną całość.

Przyczyny i motywy podjęcia tematu, cele i uzyskane efekty zostały zawarte we wstępie i zakończeniu.

Drobne zastrzeżenia może budzić proporcja objętościowa poszczególnych rozdziałów – roz. III – 20 stron, roz. V – 10 stron, pozostałe zaś 40-50 stron. Na usprawiedliwienie w zakresie najkrótszego rozdziału V można wskazać ograniczoną bazą źródłową, która była przedmiotem analizy.

W rozdziałach I-III ujęte zostały reprezentatywne dla tytułu pracy teoretyczne i prawno-ustrojowe zagadnienia i problemy. Doktorant z wykorzystaniem literatury przedmiotu przeprowadził analizy dogmatyczno-prawne i historyczno-prawne przepisów penalizujących korupcję. Umiejętnie wykorzystał ww. metody dla przeanalizowania przepisów prawnych definiujących przestępstwa korupcyjne, zarówno w aspekcie wykładni językowej, systemowej jak i funkcjonalnej. Skonfrontował je z legalizmem działania sądów, prokuratury oraz polityką państwa w tym zakresie, nie tylko w okresie 1969-1997, ale także w okresie wcześniejszym. Rozważania te dają też sposobność do oceny racjonalności i skuteczności działań prawnych podjętych po 1918 r. aż do 1997 r. w zakresie zwalczania przestępstwa korupcji.

W rozdziale pierwszym Doktorant zdefiniował pojęcie korupcji (sięgając do etymologii słowa „korupcja” i historii korupcji i przeciwdziałania jej) oraz wskazał na jej uwarunkowania w Polsce. Szkoda, że Doktorant nie zaprezentował typologii korupcji, choć w książce wskazanej w bibliografii – jest takowa przedstawiona (Z. Dobrowolski, *Korupcja w państwie: przyczyny, skutki, kierunki przeciwdziałania*, Sulechów 2005, s. 20-21).

Na s. 19, błędnie wskazał skutki zastosowania instytucji czynnego zału w odniesieniu do m.k.k. z 1946 r. i k.k. z 1969. Na s. 23 błędnie wskazał, na powoływanie komisji specjalnej w zaborze austriackim, gdyż powoływano ją w Wolnym Mieście Krakowie, jeszcze przed jego inkorporacją do monarchii Habsburgów.

W rozdziale pierwszym scharakteryzował także korupcję pod kątem przestępstw urzędniczych i gospodarczych. Wskazał z perspektywy historycznej na uwarunkowania korupcji wynikające z aspektów społeczno-kulturowych, prawno-politycznych jak i gospodarczych. Zagadnienia poruszone w rozdziale pierwszym są poprawne, ale – zdaniem Recenzenta – nazbyt skrótowo i syntetycznie ujęte. Zasadne byłoby szersze spojrzenie, choćby z perspektywy historii administracji. Doktorant miał ku temu sposobność, bo niektóre ze wskazanych w bibliografii publikacji poruszają takie zagadnienia. Oprócz tego, Doktorant mógłby sięgnąć do ogólnodostępnych podręczników do historii administracji, np. J. Malec, D. Malec, *Historia administracji i myśli administracyjnej*, Kraków 2003, czy też W. Witkowski, *Historia administracji w Polsce 1796-1989*, Warszawa 2007 w których zasygnalizowane są także historyczne problemy związane z korupcją urzędniczą i sposobami jej przeciwdziałania. Lektura tych książek mogłaby zainspirować Doktoranta do rozwinięcia przynajmniej niektórych wątków dotyczących zjawiska korupcji i walki z nią w XVIII-XIX w.

Na s. 48, Doktorant kategorycznie stwierdza, że do rozwoju korupcji przyczyniło się narzucenie modelu rosyjskiej administracji, który cyt.: „*opierał się na powiązaniach klientelistycznych, (...) Dodatkowo socjalistyczna administracja rosyjska świadomie wciągała Polaków w działania korupcyjne, wiktła ich w układy klientelistyczno-korupcyjne, by wywołać w polskim społeczeństwie moralny kryzys i doprowadzić do rozpadu polskiej tożsamości narodowej. To właśnie te mechanizmy spowodowały powstanie w Polsce po drugiej wojnie światowej „kultury korupcji”, która swoim działaniem objęła całą gospodarkę. W następstwie tego zjawiska korupcja rozpowszechniła się w całym społeczeństwie, a mechanizmy komunistycznej gospodarki wzmocniły modele korupcyjne w polskim społeczeństwie”.*

Choć powyższe stwierdzenia mogą wydawać się truizmem, to jednak oczekiwałbym od Doktoranta, aby podczas publicznej obrony swojej pracy doktorskiej rozwinął tę myśl, wyjaśniając dokładniej na czym polegały wpływy rosyjskie (trafniej –

radzieckie, sowieckie) w polskiej administracji, które przyczyniały się do rozwoju klientelistyczno-korupcyjnych układów.

W rozdziale drugim Doktorant ujął penalizację przestępstwa korupcji w polskim prawie karnym do 1998 r. Opisał normy obowiązujące w okresie międzywojennym, z uwzględnieniem regulacji w kodeksach pozaborowych (pruskim, austriackim, rosyjskim). Trafnie wskazał, że wszystkie kodeksy regulowały kwestie związane z przestępstwem korupcji, określając je mianem przestępstw urzędniczych. Zdaniem Recenzenta ciekawe byłoby szersze spojrzenie przez Doktoranta na pierwszą polską ustawę z 17 lutego 1922 r. o państwowej służbie cywilnej i jej wpływie na profesjonalizację administracji. Doktorant potraktował tę sprawę zupełnie marginalnie nie wskazując nawet daty wydania tej ustawy ani urzędowego publikatora (s. 75). M.in. w kontekście służby urzędników i piętnowania wszelkich form korupcji przedstawienie ustawowych obowiązków urzędników państwowych pozwoliłoby z szerszej perspektywy spojrzeć na tę kwestię (s. 82).

Rację ma Doktorant twierdząc, że w zakresie penalizowania przestępstwa korupcji w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości kluczowe znaczenie miała ustawa z dnia 30 stycznia 1920 r. w przedmiocie odpowiedzialności urzędników za przestępstwa popełnione z chęci zysku, przewidująca nawet karę śmierci za jego popełnienie (choć rzadko ją orzekano). W dalszej części, Doktorant opisał skutki wprowadzenia w życie tej ustawy jak również wpływ kolejnej ustawy z dnia 18 marca 1921 r. o zwalczaniu przestępstw z chęci zysku, popełnionych przez urzędników oraz rolę kodeksu karnego z 1903 r. po wprowadzeniu ustawy z dnia 1 czerwca 1923 r. uchylającej ustawę z dnia 18 marca 1921r. Omówił zmiany dotyczące przestępstw korupcyjnych w kodeksie karnym z 1932 r. uregulowanych w art. 292, 290, 134,135, 293, 123, 279. Wskazał też na wprowadzenie w 1938 r. przestępstwa płatnej protekcji. Doktorant dalej scharakteryzował korupcję w okresie powojennym. Opisał wpływ wprowadzenia małego kodeksu karnego z 1946 r. (dekretu z 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa) na rozszerzenie zakresu stosowania przepisów kryminalizujących korupcję, co wiązało się m.in. z rozszerzeniem definicji urzędnika, poszerzeniem sfery publicznej, odmienną interpretacją podmiotu korupcji. Omówił też klauzulę bezkarności z art. 47 m.k.k., która – wbrew pokładanym w niej nadziejom – nie spełniła roli skutecznego instrumentu walki z korupcją. Podrozdział 2.2.2 „Wpływ zaostrzenia represji wobec sprawców przestępstw gospodarczych w latach 50-tych na regulację prawną przestępstwa korupcji” (s.108-109) budzi poważne zastrzeżenia, gdyż w niewielkim stopniu porusza sygnalizowaną w tytule problematykę, ale przede wszystkim dlatego, że praktycznie zawiera identyczne treści co wcześniejszy fragment pracy (s. 107-108).

Kolejny podrozdział 2.2.3. „Przestępstwo korupcji w pracach Komisji Kodyfikacyjnej” również budzi zastrzeżenia, gdyż ani razu nie pada w nim sformułowanie „Komisja Kodyfikacyjna”, ani też prace nad nowym kodeksem karnym czy też nowym ujęciem przestępstwa korupcji nie zostały powiązane z działalnością tej Komisji. Podrozdział jest interesujący ale bardziej koncentruje się na wpływie PZPR na penalizację korupcji niż na pracy Komisji Kodyfikacyjnej. W ostatnim podrozdziale, Doktorant w sposób obszerny scharakteryzował przestępstwo korupcji w nowym kodeksie karnym z 1969 r. (rozdział XXXII: „Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i społecznych”). Szkoda jednak, że w szerszym zakresie nie udokumentował w przypisach korzystania z literatury przedmiotu. Jest to tym bardziej zauważalne, że omawiane zagadnienia poruszane są w licznych opracowaniach, które Doktorant wskazał w bibliografii, ale nie odwoływał się do nich zbyt często w przypisach.

W rozdziale trzecim analizie poddał wpływ zmian ustrojowych na postępowanie w sprawie przestępstwa korupcji. Punktem wyjścia w tym rozdziale było scharakteryzowanie uwarunkowań reformy postępowania karnego zarówno po II wojnie światowej, jak i w okresie utrwalenia się władzy ludowej oraz przemian ustrojowych. Szczególną uwagę zwrócił na ustrój sądów powszechnych i prokuratury, w tym na funkcjonowanie sądów wojewódzkich i powiatowych. Dociekania Doktoranta koncentrowały się na formalnym opisie struktury sądownictwa oraz prokuratury w tym zmian w nich zachodzących. Przedstawił to w układzie chronologicznym. Wskazał, że przejmowanie władzy na ziemiach odzyskanych przez Polskę korelowało z tworzeniem nie tylko nowego prawa materialnego ale i formalnego, które miało służyć m.in. ochronie znacjonalizowanej gospodarki przed korupcją. Szkoda, że w tym zakresie Doktorant szerzej nie opisał roli Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym, która działała w latach 1945-1954 (s. 135-136). Problematykę tę również w kontekście korupcji i przestępstw urzędniczych opisał m.in. P. Fiedorczyk w: *Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym 1945-1954*, Białystok 2002 oraz w innych swoich publikacjach. Książki tej Doktorant nie uwzględnił w bibliografii.

Na s. 144, Doktorant wskazał, że zasada trójpodziału władz straciła na znaczeniu w Polsce w okresie po II wojnie światowej. To prawda, ale dla ścisłości należałoby jednak mocniej podkreślić, że konstytucja PRL z 1952 r. zrywała z tą zasadą, zastępując ją zasadą jednolitości władzy państwowej.

Kluczowymi z punktu widzenia stawianych tez i hipotez oraz zamierzonych celów recenzowanej pracy doktorskiej są rozdziały IV-V w których Doktorant dokonał szerokiej analizy akt sądowych i dokonał ustaleń w zakresie przestępstwa korupcji na Opolszczyźnie.

Przeprowadził kompletną kwerendę i ustalił wszystkie wyroki wydane w sprawach korupcyjnych w badanym przez Niego okresie. Rozdziały te stanowią najmocniejszą stroną pracy doktorskiej mgra M. Menzla.

W rozdziale czwartym Doktorant samodzielnie poddał analizie przestępstwo korupcji w świetle akt Sądu Wojewódzkiego w Opolu w latach 1969-1989. Analiza ta dotyczyła urzędników i osób wykonujących zadania publiczne oskarżonych o przyjęcie łapówki z art. 239 k.k. W tym okresie wydano tylko 29 wyroków, a w 21 stwierdzono naruszenie ww. przepisu. Naruszone normy prawne przedstawił w tabeli 3, jednak Doktorant błędnie wskazał na tabelę 2 (s.167). Następnie Doktorant przedstawił ilość i skalę oskarżeń o przestępstwo z art. 240 k.k. – skazanie miało miejsce w 14 wyrokach na 29 wydanych. W kolejnym podrozdziale przedstawił oskarżenia dotyczące łapownictwa czynnego z art. 241 k.k. oraz rolę podżegacza z art. 242 k.k. – 18 wyroków na 29. W kolejnym podrozdziale przeanalizował oskarżenia dotyczące łapownictwa poprzez powołanie się na wpływy z art. 244 k.k. (1 wyrok na 29) oraz przekroczenia uprawnień, działanie na szkodę w celu osiągnięcia korzyści majątkowej z art. 246 k.k. (4 wyroki na 29). W następnym podrozdziale przeanalizował sprawy zakończone wyrokiem skazującym (28 na 29). Wskazał za jakie naruszenia przepisów korupcyjnych sprawcy zostali skazani, jakie okoliczności uznano za łagodzące przy wymierzaniu im kar, jakie zapadły wyroki. W kolejnym podrozdziale przeanalizował postępowania rewizyjne od wyroków Sądu Wojewódzkiego, a także omówił postępowanie w 19 sprawach (na 29) w których wniesiono rewizje do Sądu Najwyższego oraz wydane przez ten Sąd wyroki. Szkoda, że Doktorant w tych dwóch ostatnich podrozdziałach, choćby w tabeli 8 i 9 nie umieścił rubryk zawierających dokładne informacje o wymierzonych karach (analogicznie jak na s. 82-84). Rozdział kończą szczegółowe konkluzje, które znajdują pełne potwierdzenie w autorskich analizach 29 wyroków Sądu Wojewódzkiego w Opolu, które Doktorant opisał w tym rozdziale. Wnioski są logiczne i w pełni harmonizują z treściami zaprezentowanych wyroków.

Recenzowaną rozprawę zamyka rozdział V w którym mgr M. Menzel zbadał przestępstwo korupcji w świetle akt Sądu Wojewódzkiego w Opolu od roku 1989 do czasu wprowadzenia kodeksu karnego z roku 1997. W tym okresie zapadły jedynie 4 wyroki dotyczące naruszenia art. 239 k.k. Wskazał na wpływ zmiany ustroju państwa na oskarżenie o korupcję, na to jak ustrój demokratyczny wpłynął na wydawane wyroki z art. 239 k.k. W dalszej kolejności opisał ilość i skalę oskarżeń w nowym systemie o przestępstwo z art. 240, 241 i 242 k.k. Również wskazał na postępowania zakończone wydaniem wyroku skazującego. Doktorant błędnie podaje, że zapadło 6 wyroków, a było ich tylko 5, co wynika z oczywistej pomyłki w tabeli 13 (l.p. 1, 3, 4, 5, 6 – pominięto nr 2). Wskazał też na zmiany w postępowaniu rewizyjnym i wprowadzenie w 1990 r. sądów apelacyjnych. Dla SW w Opolu właściwym sądem

odwoławczym był SA we Wrocławiu. Z analizy Doktoranta wynika, że tylko w jednym wypadku została wniesiona rewizja, ale SA uznał ją za bezzasadną. Rozdział kończą konkluzje, które znajdują pełne potwierdzenie w autorskich analizach wyroków Sądu Wojewódzkiego w Opolu, które opisał w tym rozdziale. Trafnie zauważył Doktorant, że występowanie korupcji w systemie demokratycznym „ma zgoła odmienny charakter niż zachowania przekupstwa w krajach o systemach demokracji ludowej”.

W rozdziałach IV i V, Doktorant zamieścił 12 samodzielnie wykonanych tabel prezentujących różne aspekty związane z analizowanymi wyrokami SW w Opolu. W wydatny sposób zwiększają one percepcję tych orzeczeń.

W związku z powyższym, zdaniem Recenzenta, treść dysertacji mgra Mateusza Menzla w pełni odpowiada tytułowi pracy, a postawione we wstępie tezy i hipotezy zostały potwierdzone.

W zakończeniu, Doktorant wykazał, że jego badania akt sądowych potwierdziły hipotezę, iż liczba orzeczeń w sprawach o korupcję spadła, po 1989 r., co wiązało się z przejściem z gospodarki sterowanej centralnie na wolnorynkową, w której pozycja państwa, a w efekcie możliwość władztwa po stronie urzędników państwowych spadła. Stwierdził także na podstawie analizy literatury i akt sądowych, że korupcja nie jest pojęciem jasnym, ale trudnym do zdefiniowania także w systemie prawnym różnych ustrojów.

Do najważniejszych ustaleń poczynionych przez Doktoranta należy zaliczyć stwierdzenie, że głównym motywem przestępczości finansowej w tym korupcji w PRL był chroniczny niedobór towarów i usług. Zarówno w latach realnego socjalizmu 1969-1989, jak i demokracji, 1989-1997, w wyrokach dotyczących korupcji dominowało naruszenie normy z art. 239 k.k. z 1969 r. Na ogół było to przyjmowanie korzyści majątkowej lub osobistej, bądź ich obietnicy w związku z pełnieniem funkcji publicznej (§ 1), bądź uzależnieniem przez funkcjonariusza publicznego czynności służbowej od otrzymania korzyści lub takiej korzyści żądaniem (§ 2). Wykazał, że większość naruszeń w wyrokach SW dotyczyła naruszenia więcej niż jednego paragrafu. Przestępstwo korupcji jest o tyle złożone od strony czynnej, że na podstawie wyroków SW stwierdził, iż obejmowało także naruszenie norm z art. 240-242 k.k. z 1969 r. Analiza czynów korupcji w wyrokach SW z lat 1969-1989 wykazała także naruszenie art. 244 i 246 k.k. Kary były przy tym surowe, choć często same wyroki podlegały rewizji, co jednak nie miało miejsca po 1989 r. Sąd Najwyższy rozpatrując rewizję orzekał zarówno o złagodzeniu kary jak i o podwyższeniu kary. Zauważył też, że wyroki często uchylano z powodu amnestii, czy też sprawy umarzano. Jednocześnie po 1989 r. taka sytuacja nie miała miejsca.

Doktorant wykazał też, że korupcja jest zagrożeniem dla funkcjonowania gospodarki narodowej.

Zdaniem Recenzenta nie zbyt przekonujący – w kontekście zawartości pracy doktorskiej – jest wniosek, że w przypadku Opolszczyzny czynnikiem, który przyczynił się do rozpowszechnienia praktyk uznawanych za gospodarczo przestępcze, była liberalizacja władzy w okresie po dojściu do władzy Władysława Gomułki. Doktorant nie udokumentował, że objęcie przez W. Gomułkę funkcji I Sekretarza KC PZPR przyniosło takie skutki. Należy też zauważyć, że Doktorant analizował orzecznictwo SW z okresu 1969-1997, a W. Gomułka przestał pełnić funkcję I Sekretarza w 1970 r. **W związku z tym, oczekiwałbym od Doktoranta, aby podczas publicznej obrony swojego doktoratu szerzej wyjaśnił tę kwestię.**

Trafnie zauważył Doktorant, że w PRL władze starały się zapobiegać przestępstwom finansowym, koncentrując się na publikowaniu nowych ustaw, które dopuszczały surowe kary dla sprawców największych skandali gospodarczych.

Słuszna jest również konkluzja, że korupcja w Polsce w latach powojennych była związana z przyjętą praktyką życia społecznego i gospodarczego w państwach bloku sowieckiego, a więc miała charakter endemiczny i systemowy. W tym czasie występowały różne odmiany korupcji, której uczestnikami była większość społeczeństwa. „Korupcja w czasach socjalizmu była z jednej strony wrzodem na zdrowym ciele społeczeństwa, z drugiej zaś strony, przy niedoborze podstawowych dóbr, umożliwiała funkcjonowanie państwa”.

Ważnym wnioskiem Doktoranta, jest to, że zmiana kryminalizacji zachowań korupcyjnych w polskim prawie karnym na przestrzeni okresu od 1932 r. do końca lat dziewięćdziesiątych XX w. polegała na ciągłym rozszerzaniu jej zakresu, poprzez zmianę treści, jaką nadawano niektórym znamionom tych czynów oraz odejście od karania z tytułu popełnienia tego czynu karą śmierci, co miało miejsce w latach 1920-1923. Zmiana ustroju i wprowadzenie nowych przepisów nakazujących odmiennie niż przed wojną interpretować pojęcie podmiotu czynów łapowniczych, a co za tym idzie poszerzenie sfery publicznej, wpłynęły znacząco na zmianę przedmiotu ochrony przepisów o łapownictwie i płatnej protekcji.

Słusznie również zauważył, że zmiana systemu gospodarczego i politycznego w 1989 r. nie wpłynęła od razu na zmniejszenie korupcji w Polsce. Przeciwnie, w tamtym okresie w zmienionej postaci towarzyszyła przemianom gospodarczym, a w szczególności przekształceniom własnościowym.

Można też zgodzić się z Doktorantem, że ograniczenie korupcji w życiu publicznym i gospodarczym wymaga od państwa przyjęcia odpowiednich środków do kształtowania polityki, której wyrazem są rządowe strategie antykorupcyjne. Powinny być one oparte na doświadczeniach z poprzednich programów, obserwacjach i monitorowaniu linii orzecniczej sądów, w tym także w zakresie ich rewizji.

Prawdziwa jest też konkluzja, że całkowite zwalczenie korupcji bez względu na ustrój czy ramy czasowe jest utopią. Nie ma i nie było na świecie kraju, który mógłby legitymować się całkowitym brakiem zdarzeń korupcyjnych.

Z obowiązku Recenzenta chciałem też zauważyć, że Doktorant kilka razy wspomina o samorządzie (zapewne mając na myśli samorząd terytorialny) – m.in. s. 6, s. 141. Ponieważ jednak praca dotyczy okresu 1969-1997, w którym w większości czasu tego samorządu nie było (1950-1990) – zdaniem Recenzenta – zasadnym byłoby choćby dla formalności zasygnalizowanie tej kwestii. Dzięki temu unikniemy niedomówień lub wątpliwości, czy Doktorant ma świadomość nieistnienia samorządu terytorialnego w okresie PRL.

3.2. Uwagi formalne

Uwagi formalne należy zacząć od podkreślenia, że recenzowana praca napisana jest językiem komunikatywnym, poprawną polszczyzną, ze znajomością techniki pisarskiej. Praca poprawna jest także pod względem stylistycznym. Styl narracji nie budzi zastrzeżeń. Technika pisania charakteryzuje się precyzyjnością, stosowana terminologia prawnicza prawidłowa. Numerację rozdziałów (cyfry rzymskie), podrozdziałów (cyfry arabskie) uważam za poprawną.

Do drobnych usterek pracy można zaliczyć:

W wykazie skrótów (s. 6) skrót m.k.k. nie został powiązany z konkretnym aktem prawnym – brak tytułu, daty, publikatora. To jedyny skrót w całym wykazie pozbawiony takiej identyfikacji. Informacja o tym akcie prawnym pojawia się dopiero na s. 35! Inne skróty aktów prawnych zostały poprawnie opisane, włącznie ze wskazaniem urzędowego publikatora.

W dysertacji zdarzają się nieliczne błędy literowe, przekręcenia czy pominięcia, np. s. 60 „systemu” – a powinno być „systemy”; s. 80 – „w związku z kadencją” – a powinno być „w związku z korupcją”; s. 110 „nastarczało” – „nastęrczało”; s. 102 „Polski lubelskiej” – „Polski ludowej”, s. 170 „w szczególnego” – „w szczególności”; s. 217 – „Prezydentowi Polskiej Rzeczypospolitej” - „Prezydentowi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”; s. 219 – „spawach” – „sprawach”.

W tabeli 9, poz. 11 wskazał, że od wyroku z 26 października 1975 r., II K 51/76 nie wniesiono rewizji. Jednak na s. 204 Doktorant twierdzi, że od tego wyroku była wniesiona rewizja przez prokuratora. W związku z tym trudno stwierdzić –nie znając akt sprawy – która informacja jest prawidłowa.

4. Źródła i literatura

Przy pisaniu pracy Doktorant posłużył się dobrze dobranymi źródłami drukowanymi i aktami prawnymi nie tylko z okresu PRL, ale także międzywojnia w tym regulacjami zaborczymi obowiązującymi w pierwszym okresie po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

Analizując literaturę wykorzystaną do napisania rozdziałów I-III należy stwierdzić, że została ona poprawnie wyselekcjonowana i na ogół dobrze wykorzystana w doktoracie. Oceniając zaś materiał źródłowy dysertacji wykorzystany do napisania rozdziałów IV-V należy zauważyć, że praca została oparta na prawidłowo dobranych materiałach. Akta sądowe wykorzystane w dysertacji nie były do tej pory przedmiotem naukowej refleksji. Doktorant sięgnął też po materiały archiwalne znajdujące się w Archiwum IPN (w roz. III).

Pan mgr Mateusz Menzel zgromadził obszerną bibliografię – łącznie ponad 260 pozycji z literatury przedmiotu. To liczba imponująca!. Szkoda jednak, że w sposób dość wybiórczy, a czasem przypadkowy odwołuje się do niej. Poza tym nie w pełni wykorzystał potencjał tkwiący w literaturze przedmiotu, choć zamieścił w pracy 634 przypisy, co świadczy o dobrym poziomie warsztatu naukowego. Jednakże Doktorant w wielu przypisach odwołuje się do poszczególnych pozycji z literatury tylko 1 raz, choć niektóre z nich szeroko omawiają poruszane w rozprawie doktorskiej zagadnienia.

Tytułem przykładu można wskazać:

- C. Nowak, *Korupcja w polskim prawie karnym na tle uregulowań międzynarodowych*, Warszawa 2008 (1 przypis -231, odwołanie do s. 21-22, a problematyce przestępstw korupcyjnych o których pisał Doktorant, autorka poświęciła ss. 19-88),
- Z. Dobrowolski, *Korupcja w państwie: przyczyny, skutki, kierunki przeciwdziałania*, Sulechów 2005 (1 przypis – 7, odwołanie do s. 7 tj. pierwszej strony wstępu!, choć książka porusza szereg ważnych kwestii natury ogólnej o których Doktorant pisał w roz. I),
- A.Z. Kamiński, B. Kamiński, *Korupcja rządów: państwa postkomunistyczne wobec globalizacji*, Warszawa 2004 (1 przypis – 150, choć książka porusza szereg ważnych kwestii natury ogólnej, które pojawiają się w dysertacji),

- K. Madej, *Bezradność lub represja. Władze wobec przestępczości gospodarczej w PRL (1956-1970)*, Warszawa 2010 (2 przypisy - 314,353, choć książka porusza szereg ważnych kwestii, które omawiane są w dysertacji),

C. Nowak, *Szczególne przypadki bezkarności sprawców przekupstwa – wybrane zagadnienia*, [w:] T.Bojarski, K. Nazar, A.Nowosad, M. Szwarczyk (red.), *Zmiany w polskim prawie karnym po wejściu w życie kodeksu karnego z 1997 r.*, Lublin 2006 (2 przypisy - 293, 364, choć artykuł porusza szereg ważnych kwestii o których pisał Doktorant),

- brak związku z tematem rozprawy doktorskiej np. P. Cichoń, M. Nowakowski, *Historia administracji. Testy dla studentów*, Warszawa 2010 (s. 66); P. Cichoń, *Wpływ Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 17 marca 1921 r. na kształtowanie się samorządu terytorialnego w II Rzeczypospolitej*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, 2021, t. 14, z. 4. (s. 24).

Bibliografia zasadniczo została sporządzona poprawnie, choć zdarzają się błędy polegające na zaliczeniu artykułów opublikowanych w czasopismach do opracowań zwartych (poz. 22,23,97,98,121).

5. Wnioski

Konkludując, stwierdzam, że pomimo krytycznych uwag, które wyraziłem w niniejszej recenzji poziom merytoryczny rozprawy doktorskiej jest zadawalający i oceniam go pozytywnie. Zakres przedmiotowy i chronologiczny dysertacji jest w pełni uzasadniony. Jej zaletą jest analiza akt sądowych, które dotychczas nie były przedmiotem refleksji naukowej. Doktorant umiejętnie dobrał i przeanalizował materiały źródłowe. Niewątpliwie wnosi ona nowe ustalenia do dotychczasowego stanu badań nie tylko nad dogmatyczno-prawną analizą przepisów dotyczących przestępstw korupcyjnych uregulowanych w k.k. 1969 r., ale przede wszystkim nad praktyką ich stosowania na Opolszczyźnie w latach 1969-1997. Dzięki stosunkowo szerokiej – choć, może nazbyt syntetycznej analizie – powstał w miarę panoramiczny obraz organizacji sądownictwa na Opolszczyźnie i jego roli w zwalczaniu przestępstwa korupcji w latach 1969-1997. Doktorat ma duże znaczenie poznawcze, nasycony jest wątkami i informacjami faktograficznymi. Doktorant umiejętnie łączy aspekty formalno-prawne jak i praktyczne związane z dorobkiem judykatury na Opolszczyźnie.

Z całą pewnością dysertacja ma charakter nowatorski, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, jest potwierdzeniem ogólnej wiedzy teoretyczno-prawnej i umiejętności warsztatowych Doktoranta w zakresie nauk historyczno-prawnych. Doktorant wykazał się umiejętnością prowadzenia samodzielnych badań naukowych oraz potwierdził umiejętności właściwego interpretowania dostępnych materiałów źródłowych. Praca jest też świadectwem

umiejętnego wykorzystania przez Doktoranta metod badawczych: dogmatyczno-prawnej, historyczno-prawnej, ilościowej. Dzięki temu właściwie udokumentował stawiane tezy i hipotezy, skonfrontował stan prawny z faktycznym oraz poprawnie uzasadnił wyprowadzone przez siebie wnioski końcowe.

W związku z powyższym uważam, że recenzowana rozprawa Pana mgra Mateusza Menzla pt. „*Korupcja w świetle orzecznictwa Sądu Wojewódzkiego w Opolu w latach 1969-1997*”, napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Józefa Koredczuka spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) i **może być podstawą do podjęcia dalszych kroków w przewodzie doktorskim, dotyczącym jego osoby.**

Paweł Cichoń

